

С.В. МАРИНІНА,
к.е.н., Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Відмінності та проблемні аспекти державної підтримки малого і середнього підприємництва в Україні та у Європейському Союзі

У статті виявлено особливості європейського і українського підходів до формування й розвитку малих та середніх підприємств. Визначено особливості фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні та їх адекватність сучасній європейській практиці.

Ключові слова: малі та середні підприємства, європейський підхід, український підхід, критерій кількості персоналу, фінансовий критерій, показники обігу.

С.В. МАРИНИНА
к.э.н., Киевский институт интеллектуальной собственности и права
Национального университета «Одесская юридическая академия»

Различия и проблемные аспекты государственной поддержки малого и среднего предпринимательства в Украине и в Европейском Союзе

В статье выявлены особенности европейского и украинского подходов формирования и развития малых и средних предприятий. Определены особенности финансовой поддержки субъектов малого и среднего предпринимательства в Украине и их адекватность современной европейской практике.

Ключевые слова: малые и средние предприятия, европейский подход, украинский подход, критерий количества персонала, финансовый критерий, показатели оборота.

S. MARYNINA,
PhD in economics, Kyiv Institute of Intellectual Property and Law
of National University «Odessa Academy of Law»

The differences and problematic aspects of the state support of small and medium entrepreneurship in Ukraine and in the European Union

In the article was identified the features of the European and Ukrainian approaches to the formation and development of small and medium enterprises. Was determined the features of financial support for the small and medium entrepreneurship in Ukraine and their adequacy to modern European practice.

Keywords: small and medium-sized enterprises, the European approach, the Ukrainian approach, the criterion of the number of personnel, the financial criterion, the turnover indicators.

Постановка проблеми. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом вимагає реформування державної підтримки малих та середніх підприємств та її адаптації до європейського законодавства.

У підходах до надання підтримки малих та середніх підприємств в Україні і Європейському Союзі існують значні відмінності, зокрема: в обсягах підтримки та структурі державної допомоги; надання державної допомоги в Україні не передбачає досягнення конкурентних показників діяльності малих та середніх підприємств; відсутні вимоги при наданні підтримки на рівні необхідного мінімуму для

досягнення визначених цілей; не існує оцінка впливу державної допомоги на конкуренцію. Це визначило актуальність запропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблем розвитку і підтримки малого та середнього підприємництва в Україні присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема, З. Варналія, Л. Вороніної, В. Гейця, Н. Дмитренка, Ж. Дарій, Т. Осташко, А. Чухна, С. Шкарлета та інших. Особливої уваги заслуговує для розгляду наукова доповідь з даної проблеми фахівців ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України».

Разом з тим, незважаючи на вагомий внесок проведених досліджень, окремі аспекти проблеми малого та середнього підприємництва залишаються невирішеними: не сформульовано єдиного підходу до визначення поняття державної регуляторної політики сприяння розвитку малого та середнього бізнесу; не розроблено ефективного механізму реалізації регуляторної політики в цьому напрямі; відсутня стратегія державного сприяння розвитку малого та середнього підприємництва; потребує вдосконалення інформаційний механізм реалізації регуляторної політики держави.

Метою статті є визначення відмінностей розвитку щодо державної підтримки малих і середніх підприємств у Європейському Союзі та Україні.

Виклад основного матеріалу. Малі та середні підприємства (МСП) у сучасній економіці відіграють важливу роль. На цю категорію припадає більшість підприємств і значна кількість економічного потенціалу в частині створення робочих місць та виробництва.

Разом з тим, якщо порівняти з їхньою роллю в економіці, малі та середні підприємства відносно слабо представлені на світових ринках. Їм набагато складніше долати торговельні бар'єри з причин відсутності необхідних фінансових та людських ресурсів. При вирішенні цих проблем, це привело б до значного розширення міжнародної торгівлі.

Становлення в Україні конкурентного ринкового середовища неможливо без розвитку малого та середнього підприємництва, яке є найбільш динамічним сегментом у структурі економіки країни. Досвід показує, що тільки через взаємодію великих, середніх та малих підприємств досягається збалансований розвиток економіки [1].

В країнах Європейського Союзу внесок у додану вартість підприємств малого та середнього бізнесу за витратами виробництва сягає 66%, на таких підприємствах працює близько 70% зайнятого населення. В Україні кількість МСП у загальній кількості підприємств співпадає з аналогічними показниками у країнах ЄС практично на 99%, але прямі порівняння статистичних показників ЄС і України не релевантні, оскільки на відміну від України в країнах Євросоюзу діють різні критерії визначення малих та середніх підприємств, не дивлячись на те, що в ЄС розроблені єдині критерії Європейської комісії, які мають рекомендаційний характер [2].

До малих та середніх підприємств в Європейському Союзі відносяться на порядок більші під-

приємства порівняно з українськими. Саме цим пояснюється той факт, що на підприємствах малого та середнього бізнесу в Україні створюється лише близько 15% внутрішнього валового продукту, в той час коли у ЄС аналогічний показник сягає 60–70% у різних країнах.

В Україні на відміну від Європейського Союзу, за видами економічної діяльності 52% суб'єктів малого та середнього підприємництва працює у сфері оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів, а у сфері промисловості працює лише 7%. За такими видами діяльності, як операції з нерухомим майном, транспорт, складське господарство, інформація і телекомунікації, професійна та наукова діяльність працюють близько 5% суб'єктів малого та середнього бізнесу [3].

В країнах ЄС переважають підприємства малого та середнього бізнесу у високотехнологічних та наукомістких галузях. В «Акті про малий бізнес в Європі» [4], малий та середній бізнес розглядається як основний фактор структурної модернізації економіки, який покликаний забезпечити успішний перехід до економіки знань, що базується на засадах інноваційного розвитку. В Акті констатується, що «... процвітання Європейського Союзу у майбутньому залежить від того, чи буде використаний потенціал зростання та інновацій малих і середніх підприємств» [2; 4].

Розглянемо визначення малих та середніх підприємств з точки зору як європейської, так і української практики. Європейський підхід визначає, що серед підприємств, які відповідають визначеним ознакам, можуть вважатися лише ті малі та середні підприємства, що наймають до 250 осіб, їхній річний звітний обіг не перевищує 50 млн. євро, або їхній річний баланс не перевищує 43 млн. євро. У свою чергу МСП діляться на мікро-, малі та середні підприємства. При визначенні цих видів МСП застосовується спеціальні критерії (див. таблицю).

Наведені значення в табл. 1, вважаються максимальними. Разом з тим, при впровадженні цієї політики країни-члени ЄС у деяких випадках можуть встановлювати нижчі порогові значення або застосовувати ці критерії частково. При цьому, лише кількість працівників, як критерій кількості персоналу, залишається одним із найголовніших факторів, що приймається як основний. Додатковим фактором, що охоплює реальний обсяг та показники діяльності підприємства, а також його становище в порівнянні із конкурен-

Критерії визначення мікро-, малих та середніх підприємств у Європейському Союзі

Розмір	Кількість працівників	Обсяг	Загальний річний баланс
Мікро	< 10	≤ 2 млн. євро	≤ 2 млн. євро
Малі	< 50	≤ 10 млн. євро	≤ 10 млн. євро
Середні	< 250	≤ 50 млн. євро	≤ 43 млн. євро

* Джерело [1].

тами є фінансовий критерій. Проте, іноді обсяг не може бути єдиним фінансовим критерієм тому, що підприємства, які працюють у сфері торгівлі та дистрибуції мають вищі показники обігу, ніж підприємства виробничої сфери. Для подолання цих розбіжностей критерій обігу необхідно поєднати із показниками обігу, з урахуванням тих обставин, що вони відображають загальний обсяг підприємництва [1; 2].

При розгляді українського підходу до визначення малих та середніх підприємств слід зазначити, що суб'єктами господарювання визначаються учасники господарських відносин (фізичні та юридичні особи), які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи компетенцію господарських прав і обов'язків, мають відокремлене майно та несуть за своїми зобов'язаннями відповідальність в межах цього майна, крім випадків, передбачених чинним законодавством.

Український підхід до визначення малих та середніх підприємств затверджено в Господарському кодексі України, в якому надається визначення суб'єкта господарювання й визначається різниця між суб'єктами, які можуть вважатися мікро-, малими та середніми підприємствами.

При цьому згідно Господарського кодексу України малими (незалежно від форми власності) вважається підприємства, в яких середньооблікова чисельність працівників за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції за цей період не перевищує суми, еквівалентної 50 тис. євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні [1; 5; 6].

Тобто специфічними ознаками малого підприємства в Україні слід вважати насамперед його кількісні та якісні класифікаційні параметри. Крім вищезазначених кількісних ознак – кількість працюючих, обсяг річного обороту, визначених чинним законодавством України, до кількісних параметрів також відносять частку продажу на ринку, обсяг основних та оборотних засобів, обсяг капіталу, кількість виробленої продукції, управлінські витрати на одиницю продукції [6; 7; 8].

При узагальненні позитивних та негативних сторін розвитку малого підприємництва в Україні можна зазначити, що за кількісними оцінками розвиток цього сектору економіки практично відповідає європейським показникам, що підтверджує показник кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва на тисячу населення, який зріс майже до 60 одиниць. В порівнянні: у Великій Британії – 59, Німеччині – 43, Франції – 42, Португалії – 66, Італії – 72. Позитивній динаміці його розвитку сприяли запровадження спрощеної системи оподаткування обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, низка прогресивних норм регуляторної політики, реформування дозвільної системи тощо [6].

На сьогодні категорія малих та середніх підприємств відіграє важливу роль в економіці України. В 2015 р. 1,9 млн. суб'єктів господарювання було класифіковано до МСП, включаючи 1,6 млн. фізичних осіб. У цілому на малі та середні підприємства припадає 8,8 млн. робочих місць та обсяг збуту в розмірі 4,5 млрд. грн. Ці значення, відображають економічний потенціал МСП, що становить 99,97% суб'єктів господарювання, 76,4% робочих місць та 60,1% обсягу продажів.

Статистичний аналіз показує, що малі та середні підприємства мають більш важливе значення у сфері послуг, ніж у виробничій сфері. Такі види економічної діяльності як промисловість та транспорт є найменш залежними від малих та середніх підприємств, де їхня частка за всіма проаналізованими показниками менша, ніж в цілому по Україні. З іншого боку, у багатьох видах послуг важливість малих та середніх підприємств наближається до 100% [1; 3].

На малі та середні підприємства припадає 85,5% експортерів, проте, лише 39,6% загальної кількості трансакцій та 14,5% вартості експорту товарів. Великі експортери реалізують в середньому 15,9 товарів до 7,9 ринків, а для МСП відповідне значення становлять 5,2 товарів до 2,6 ринків. Середня вартість поставок, що здійснюється великими експортерами, майже у 4 рази перевищує середню вартість поставок МСП екс-

портерів, більшість із них представлена мікро фірмами (40%). Необхідно відмітити, що середні підприємства здійснюють трансакції більшої вартості (20,2% відправлень та 10,1% вартості експорту).

На категорію малих та середніх підприємств припадає 96,2% імпортерів, 63,5% загальної кількості трансакцій та 27,3% вартості імпорту товарів. Великі імпортери закупають у середньому 44,3% товарів на 6,2 ринках, а для МСП відповідні значення становлять 6,8% товарів на 1,9 ринках. Середнє значення закупівель, що здійснюється великими імпортерами у 4,6 рази перевищує середнє значення трансакцій малих та середніх підприємств, більшість із них представлені мікро фірмами (75,9%). Середні підприємства здійснюють більше закупівель значно більшої вартості (27,6% трансакцій, 15,3% вартості імпорту) [8].

На малі та середні підприємства у Європейському Союзі припадає 81% експортерів і 34% вартості експорту. Участь МСП є неоднорідною в різних країнах-членах ЄС. В Німеччині, Франції, Італії та Іспанії припадає понад 50% загального обсягу експорту, що здійснюється МСП за межі Євросоюзу. В Естонії, Ірландії, Латвії та Кіпру частка МСП у загальному експорті перевищує 50%, тоді як у Люксембурзі, Словаччині та Угорщині вона не перевищує 20%.

Така сама ситуація неоднорідності стосується в кількості імпортерів. У Литві, Латвії та Австрії частка малих та середніх підприємств у загальній кількості імпортерів перевищує 95%. У Німеччині, Чеській Республіці та Естонії вона близька до значення 60% [1].

Реформування державної допомоги бізнесу – процес який пройшли країни Європи, що інтегрувалися до ЄС. У основі цього процесу закладена ідея про те, що за наявності спільного для європейських країн ринку необхідні Єдині правила допомоги підприємствам, щоб забезпечити їм рівні конкурентні умови.

Для України необхідність удосконалення державної фінансової підтримки бізнесу важлива не лише у контексті зближення з ЄС, а й через можливість зменшити навантаження на бюджет, раціоналізувати витрачання державних ресурсів та модернізувати конкретну політику [2].

На сьогодні перешкоди для діяльності малих та середніх підприємств невпинно зменшується як на рівні всього Європейського Союзу, так і на рівні країн-членів, і цей процес постійно поглиблю-

ється. Деретуляція економіки в цілому та діяльності МСП важливі для України. Актуальними є спрощення оподаткування, лояльні правила здійснення бухгалтерського обліку, мінімізація різного роду дозвільних процедур, спрощений порядок реєстрації підприємств та їхнього виходу з бізнесу.

Специфікою української ситуації є те, що малі та середні підприємства розглядають переважно як фактор збільшення бюджетних доходів. В ЄС, на відміну від цього, наголошують на їх значній ролі у вирішенні соціальних проблем, у першу чергу щодо створення робочих місць та можливості зберегти рівень доходів тих, хто втратив роботу. Як у кризових умовах, так і в період стабільного розвитку МСП користуються значними преференціями. Гнучкість функціонування підприємств малого та середнього бізнесу, їх здатність до швидкого обороту капіталу, потенційно створює передумови для їх значної ролі у подоланні кризових явищ. Але ці передумови не можуть бути реалізовані самі по собі потрібна активна політика підтримки малого та середнього бізнесу [2].

В країнах ЄС спрощення умов оподаткування не викликає, на відміну від України, пропозицій щодо переходу до уніфікованих ставок оподаткування по всіх видах основних доходів. Незважаючи на декларації, розвиток малого та середнього бізнесу до останнього часу в Україні фактично не розглядався як пріоритетне завдання на загальнодержавному рівні.

В Україні фінансова підтримка підприємництва на рівні держави здійснювалося через програму «Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва», на виконання якої у Державному бюджеті країни в 2013 р. та 2014 р. було виділено лише по 10,3 млн. грн., а в 2015 р. фінансування програми не було передбачено. Необхідно відмітити, що у рамках цієї програми суб'єктами малого підприємництва мали змогу отримати кредит середньої вартості 250 тис. грн. для відкриття власної справи або для виробництва, перероблення і збуту виробленої продукції, придбання техніки, обладнання, новітніх технологій, будівництва і реконструкції виробничих приміщень [2].

В Україні процес зміни правового поля діяльності малих та середніх підприємств розпочався з урахуванням досвіду ЄС. Найбільш прийнятним варіантом прискорення розвитку малого та середнього бізнесу є передбачене у проекті Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схва-

лення Концепції державної економічної програми розвитку малого і середнього підприємництва на період до 2020 року» в якому планується розроблення державної програми розвитку малого і середнього бізнесу на період не менше 5 років, спрямованої на створення інституційної системи, що забезпечує реалізацію механізмів державної підтримки малого і середнього підприємництва, визначених у Законі України «Про розвиток малого і середнього підприємництва в Україні» та подальше впровадження норм Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом щодо малого та середнього бізнесу, що дозволить вирішити стратегічні питання розвитку цього сектора економіки [2].

Висновки

Зазначені в статті принципи формування й розвитку малого та середнього підприємництва можуть слугувати підґрунтям і стати керівними засадами при розробці організаційно-економічних складових програм підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, а також створюють передумови ефективного використання його потенційних можливостей при реалізації перспективних напрямів та резервів розвитку.

Список використаних джерел

1. Угоди про вільну торгівлю та малі і середні підприємства: приклад України. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій: К., ВД «АДФ Україна», 2015 – 32 с.

2. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця та чл.–кор. НАН України Т.О. Осташко; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України: К., 2016. – 184 с.

3. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Акт «Малий бізнес» для Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://eur_lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52008DC0394/

5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436–IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/456-15/page/>

6. Шкарлет С.М. Інституціональні засади модернізації регуляторної діяльності в Україні: монографія / С.М. Шкарлет, Ж.Д. Дарій, Т.М. Зосименко. – Чернівці: Чернігівський державний технологічний університет, 2012. – 273 с.

7. Про державну підтримку малого підприємства в Україні: Закон України від 23.10.2000 р. № 2063–III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2063-14/>

8. Дмитренко Н. Критерії визначення та місце малих підприємств в структурі ринкової економіки / Н. Дмитренко / Вісник Донецького національного університету. Серія: економіка і право. 2007. – Вип. 1. – С. 145–150.

О.М. ШАРАПА,

к. е. н., Київський національний торговельно-економічний університет

Класифікація та оцінка фінансових інвестицій у бухгалтерському обліку за міжнародними та національними стандартами

В статті узагальнено й уточнено існуючу класифікацію фінансових інвестицій, а також визначено ознаки, які забезпечать належну організацію бухгалтерського обліку та аналізу з метою надання необхідної інформації користувачам щодо фінансових інвестицій.

Ключові слова: фінансові інвестиції, національні стандарти, міжнародні стандарти, класифікація, оцінка.

О.Н. ШАРАПА,

к. э. н., Киевский национальный торгово-экономический университет

Классификация и оценка финансовых инвестиций в бухгалтерском учете по международным и национальным стандартам

В статье обобщено и уточнено существующую классификацию финансовых инвестиций, а также определены признаки, которые обеспечат надлежащую организацию бухгалтерского учета и анали-